

Nr 172.

Av herr **Sävström m. fl.**, med vissa förslag i fråga om användningen av statsverkets fond av rusdrycksmedel vid uppgörandet av tilläggsstaten för år 1921.

I årets statsverksproposition har frågan om statsverkets fond av rusdrycksmedel gjorts särskild aktuell genom regeringens förslag att för betäckandet av vissa utgifter å 1921 års tilläggsstat och 1922 års riksstat använda fondens medel i sådan utsträckning, att därmed fondens syfte uppenbarligen förfelas och dess tillvaro i väsentliga delar rubbas. I sådant hänseende kan hänvisas till sid. 22—24 i det statsrådsprotokoll över finansärenden den 7 januari 1921, däri chefen för finansdepartementet redogör för dessa förslag och den tankegång, varpå desamma grundats.

Av nämnda protokoll och därpå grundade framställningar under olika huvudtitlar framgår, att det är regeringens avsikt att, därest riksdagens medverkan därtill kan vinnas, ur fonden taga i anspråk:

Å tilläggsstaten för år 1921:

30,000,000 kronor för täckande av bränslekommissionens brist;
3,000,000 kronor för bekämpande av arbetslösheten;
200,000 kronor för anordnande av en statens vårdanstalt för alkoholister;

5,000,000 kronor för vidtagande av särskilda åtgärder för lindrande av nöd;

1,490,850 kronor för uppförande av nya paviljonger för oroliga sjuka vid Sätters och Västerviks hospital;

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 4 saml. 64 häft. (Nr 172—175.) 1

Å 1922 års riksstat:

1,000,000 kronor för bekämpande av arbetslösheten;

350,000 kronor för anordnande av en statens vårdanstalt för alkoholister;

2,000,000 kronor för vidtagande av särskilda åtgärder för lindrande av nöd;

4,000,000 kronor för anläggande av ett hospital vid Hälsingborg;

1,000,000 kronor för inköp av egendomen Hall.

Vidare meddelas, att proposition senare kommer att framläggas på föredragning av handelsministern om lån under 1921 å 10,000,000 kronor för beredande av likvid för varor, som komma att — i anledning av rådande nödtillstånd — av svenska exportörer levereras till vissa främmande länder. Och slutligen upplyses, att förslag senare kommer att framställas på socialministerns andragande rörande disposition av medel under år 1920 till bostadsbyggnader i ungefär samma omfattning och enligt i huvudsak enahanda grunder som enligt 1920 års riksdagsbeslut. Det framgår icke klart, huruvida det belopp, som i detta sammanhang åsyftas, är beräknat till 15 eller 30 miljoner kronor, då ordalagen låta sig användas för både den ena eller den andra av dessa båda summor.

Det spörsmål som inför dessa förslag omedelbart framställer sig är, huruvida en dylik »disposition» låter sig förenas icke blott formellt, utan fullt reellt med såväl stadgarna för fonden ifråga som med den avsikt, vilken föranledde statsmakterna att besluta om nämnda fonds bildande. Enligt undertecknades bestämda mening kan så icke anses vara fallet. En närmare undersökning rörande omständigheterna vid fondens tillkomst bestyrker enligt vår åsikt detta.

Förslag angående bildande av fonden ifråga framställdes först av den kommitté, som den 29 december 1911 avgav betänkande över verkställd, allsidig utredning rörande statens, kommunernas, landstingens och hushållningssällskapens frigörande från deras ekonomiska beroende av från rusdryckshanteringen härflytande medel. Av denna kommitté föreslogs, att det överskott av brännvinsförsäljningsmedel m. m., som kunde uppstå utöver ett belopp av 40,800,000, skulle avsättas till en fond, vilken, utan att på förhand dess ända-

mål angavs, skulle förvaltas av statskontoret och få användas på sätt Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt besluta.

En minoritet inom kommittén hemställde reservationsvis, att gränsen skulle sättas lägre eller vid 37,000,000 kronor samt att i en särskild förordning regler skulle fastställas för fondens bildande och användning. Denna minoritet uttalade uttryckligt, att det måste tillses att »den del av rusdrycksmedlen, som icke ingår i statsregleringen, icke disponeras på sådant sätt, att staten på andra områden änyo blir beroende». Främst borde »fonden användas till ekonomisk reglering av rusdryckshanteringen». Genom förslag om en viss avvecklingsplan syftade reservanterna till »ett fullständigt undanröjande av de ekonomiska hinder, som kunde antagas möta vid införandet av ett rusdrycksförbud». De uttalade uttryckligt, att det gällde att »undanröja frestelsen» för statsmakterna att »under tider med dåliga konjunkturen anlita fonden för täckande av möjligen uppkommande brist i statsregleringen». Vid en framtida reglering och avveckling av rusdryckshanteringen komma, yttrade vidare dessa reservanter, »avsevärda belopp att erfordras för olika ändamål och naturligtast är att därför använda den fond, som under tiden samlats av överskjutande rusdrycksmedel». I det förslag till förordning, som dessa reservanter framlade, ingick också en § 2, som stadgade, att fonden skulle »i främsta rummet användas för ekonomisk reglering av rusdryckshanteringen».

Över förslaget hördes en mängd myndigheter, vilka dels avstyrkte dels tillstyrkte. Av visst intresse torde vara, att därvid Kon. befallningshavande i Kristianstads län tillstyrkte reservanternas förslag, enär detta enligt Kon. befallningshavandes mening avfattats med större hänsyn till en möjlig frigörelse för staten från dess ekonomiska beroende av rusdryckshanteringen.

Kommittébetänkandet remitterades den 19 januari 1912 till den då nyligen tillsatta nykterhetskommittén.

I yttrande, dagtecknat den 15/12 1912, tillstyrkte denna kommitté bildandet av en fond av rusdrycksmedel. »Även om», yttrade därvid kommittén, »fonden möjligen *icke skulle visa sig tillräcklig* för att lösa alla med en mera ingripande nykterhetslagstiftning sammanhängande ekonomiska spørsmål, så torde dock möjliggöras en friare prövning av dylika lagstiftningsfrågor, om en fondering av överskjutande rusdrycksmedel ägt rum.» På de de av minoriteten i 1911

års rusdrycksmedelskommitté angivna skälen borde bestämmelserna angående fonden, ansåg nykterhetskommittén, böra sammanfattas i en särskild förordning. »Då emellertid», yttrades vidare, »fonden kan komma att uppgå till betydande belopp och fondens medel icke behöva disponeras för nykterhetsfrågans lösning, bör fonden jämväl få användas för lösande av andra sociala uppgifter».

I det förslag till förordning, som nykterhetskommittén framlade, hade nu § 2 erhållit följande lydelse:

»Fonden, som benämnes statsverkets fond av rusdrycksmedel, är avsedd att i främsta rummet användas för reglering av sådana ekonomiska förhållanden, som kunna uppstå genom mera ingripande åtgärder till rusdryckshanteringens begränsande och avveckling.

Där särskilda omständigheter därtill föranleda, må fondens medel även kunna användas för andra sociala ändamål.»

Över förslaget om bildandet av fonden hade statskontoret blivit hört. Under de angivna förutsättningarna förklarade statskontoret sig icke böra göra någon erinran mot den, dock eljest som ovanlig och betänkelig betecknade åtgärden att »för ändamål, vilka först i en framtid skulle komma att fixeras, besluta fondering av medel, vilka skola av den nuvarande generationen på beskattningsväg uttagas. Med anledning av förslaget att fonden skulle förvaltas av statskontoret anmärkte statskontoret vidare, att »då det måste antagas, att den ifrågasatta fonden bliver av betydande storlek, densammans förvaltning torde komma att framdeles medföra behov av ökade arbetskrafter och göra det redan nu förefintliga behovet av lokalutvidgning för fondförvaltningens räkning än mera trängande.»

På grundval av nykterhetskommitténs betänkande framlades proposition i ärendet till 1913 års riksdag (Nr 186). I fråga om sättet för fonderingen av överskotten av rusdrycksmedlen, yttrade föredragande statsrådet, »att, på sätt nykterhetskommittén föreslagit, av rusdrycksmedlen avsätta överskottet för att därmed möta utgifter, som *beräknas bliva en nödvändig förutsättning för genomförandet av en verksam nykterhetspolitik*, kan icke enligt min åsikt vara förenat med några principiella betänkligheter. Jag anser det tvärtom ligga mycket nära till hands att för angivna ändamål avse ifrågavarande slag av inkomster. »Det förslag till förordning i ämnet, som finnes bifogat nykterhetskommitténs utlåtande, föranleder i sak icke någon erinran från min sida.» Formellt gjordes i ovan

angivna § 2 i förordningen för fonden i propositionen också endast den ändringen, att orden »som kunna uppstå» ändrades till »som äro en följd av».

I riksdagens skrivelse nr 168, i vilken meddelades, att förslaget om fondens bildande bifallits, gjordes ingen som helst erinran mot de premisser, varå förslaget grundats.

Mera tydligt än i förestående uttalanden skett kunde knappast understrykas, att man här avsåg bildandet av en fond med under en följd av år framåt fortgående ostörd utveckling, varunder medel ur fonden endast skulle utgå till främjande av huvudsyftet, »en ekonomisk reglering av rusdryckshanteringen», samt till skapandet av förutsättningar för denna rörelses avveckling. Lägges därtill att i sistnämnda avseende fondens tillgångar voro avsedda att, i händelse av förbud, inträda såsom ersättning för den direkta inkomstminskning, som det totala upphörandet av statsinkomst från nämnda hantering innebure, så är, synes det oss, på ett obestridligt sätt ådagalagt, att ett sådant förfaringssätt med fondmedlen som det i årets regeringsproposition använda icke låter sig förena med en hållbar uttolkning av vare sig fondens syfte eller av den om fondens användning utfärdade förordningen.

Går man så över till de särskilda äskandena på anslag ur rusdrycksmedelsfonden, som i statsverkspropositionen framstälts eller förebådats, så möter man först yrkandet om 30,000,000 kronor för täckandet av bränslekommissionens brist. Här är uppenbart just ett sådant krav, som bildandet av fonden avsåg att för dessa medels vidkommande utesluta. Det gjorda försöket att hänvisa till att bränslekommissionens verksamhet dock äge viss social innebörd, måste betecknas såsom misslyckat och ovanligt dåligt motiverat. En dylik innebörd kan nämligen med skäl all statsverksamhet anses äga. Detta anslagskrav måste därför enligt vår åsikt bestämt avvisas.

Samma skäl göra också det förebådade förslaget om 10,000,000 kronor ur rusdrycksmedelsfonden för underlättande av svensk export till vissa andra länder oantagligt. Den omständigheten att de exporterade varorna avse att avhjälpa brist inverkar uppenbart icke på det betraktelsesätt, som här med fog måste anläggas.

Däremot äro vi villiga medgiva, att utgifter för upprättandet av en statens vårdanstalt för alkoholister låter sig inordnas under ramen för de utgifter, som kunna bestridas ur fonden. Emot för-

slagen därom i såväl 1921 års tilläggsstat som 1922 års riksstat ha vi ingen erinran att göra.

Vad därefter vidkommer förslagen om att använda 1,490,850 kronor på 1921 års tilläggsstat och 4 miljoner kronor på 1922 års riksstat för uppförande av nya paviljonger för oroliga sjuka vid Sätters och Västerviks hospital och nybyggnad av ett hospital i Hälsingborg, så kunna vi icke heller medgiva, att dessa nybyggnadsfrågor äga sådant sammanhang med regleringen av rusdryckshandlingen, att direkta anslag från fonden därtill skäligen böra utgå. Om emellertid det synes särskilt önskligt, att dessa byggnadsföretag omedelbart komma till stånd, så synes fonden kunna medverka därtill utan att fondens syfte kränkes, genom att beloppen ifråga upplånas ur fonden. Vi äro alltså villiga biträda förslag därom att sådan upplåning ur fonden mot skälig ränta sker.

Samma synpunkter torde kunna anläggas på förslaget att av fondens medel använda 1,000,000 kronor för inköp av egendomen Hall. Vårt yrkande på denna punkt blir därför, att beloppet ifråga måtte utgå, icke såsom anslagsmedel, utan såsom av fonden upplånade medel, varå ränta erlægges.

Vad därefter beträffar det på socialministerns huvudtitel framlagda äskandet om anslag för bekämpandet av arbetslösheten, 3,000,000 kronor å tilläggsstaten för 1921 och 1,000,000 kronor å 1922 års riksstat, så är detta visserligen ett socialt ändamål av den art, beträffande vilket man kan tänka sig att, därest fondens egentliga uppgifter blivit fyllda, anslag därefter kan ifrågakomma. Emellertid skulle förvisso nu förutsättningar därför icke föreligga, därest man icke ställer den befarade arbetslösheten i direkt samband med krigskrisen. Då den senare åter i sin tur ju föranlett, att rusdrycksfondens medel ökats snabbare än eljes skett, vilja vi dock icke nu motsätta oss, att berörda anslag för åren 1921 och 1922 utgå ur fondens medel. Det måste dock i sammanhang därmed uttryckligt understrykas, att det endast är detta direkta samband mellan storleken av fondens tillgångar och den med krisen direkt sammanhängande arbetslösheten som kan motivera ett dylikt anslag, vilket alltså icke får prejudicera ett liknande fortsatt förfarande.

Emot fortsatt räntebärande placering av fondens medel, i den mån tillgång finnes, till bostadsändamål synes icke något vara att erinra.

Samma betraktelsesätt, som fört oss fram till denna ståndpunkt beträffande arbetslöshetsanslagen, synes oss också kunna med skäl anläggas på de å samma huvudtitel förekommande förslagen att för åren 1921 och 1922 använda, det förstnämnda året 5,000,000 kronor och det senare 2,000,000 kronor för vidtagande av särskilda åtgärder för lindrande av nöd. Jämväl i detta fall måste dock starkt betonas, att också detta anslag kan äga motivering endast i den tillfälliga ökning av fonden, som uppstått genom krisårens inverkan på fondbildningen, och av det nu befarade nödbehovets direkta samband med kristidens rubbningar av tillståndet i allmänhet.

Om alltså undertecknade, som i detta fall giva uttryck åt riksdagens nykterhetsgrupps enhälliga mening, funnit nödvändigt att skydda rusdrycksmedelsfondens obehöriga utnyttjande, så anse vi å andra sidan, att det kan vara befogat undersöka, huruvida icke andra av medel på den allmänna statsbudgeten i vanlig ordning bestridda utgifter skäligen kunna i god överensstämmelse med fondens syfte och stadgar betäckas av rusdrycksfondens medel. Allvaret i statens ekonomiska ställning manar till en dylik prövning. Och vid den samma hava vi kommit till det resultatet, att så synes både kunna och böra ske. Detta anse vi nämligen vara fallet med utgifterna på 5:e huvudtiteln för alkoholistvården, upptagna å 1921 års tilläggsstat till 9,500 + 35,300 kronor = 44,800 kronor; samt samma utgifter på 1922 års riksstat, upptagna till sammanlagt 603,600 kronor. Ytterligare finna vi så kunna ske med det belopp å 25,750 kronor, som å 1922 års riksstat upptagits för »främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder». Slutligen torde hit utan våld på förordningens för fonden ordalag eller mening kunna överföras det belopp för utgifter till upplysningsverksamhet på nykterhetsområdet, som upptagits å ecklesiastikministerns föredragning och som uppgår till å 1921 års tilläggsstat 9,000 kronor och å 1922 års riksstat 152,000 kronor, eller det förändrade belopp, som på grund av oss här senare väckta motioner eller eljest till sistnämnda ändamål kunna komma att av riksdagen beslutas.

Genom sistberörda utgifters permanenta bestridande från rusdrycksmedelsfonden skulle också för statens vidkommande en så betydande ekonomisk lättnad uppstå, att staten i fortsättningen även synes ha anledning att, på samma gång ändamålet med fonden där-

igenom icke äventyrades, känna stark tillfredsställelse med fondens tillkomst och fortvaro.

Ett sådant godkännande av de principer rörande rusdrycksmedelsfonden, som ett bifall till våra förslag kan innebära, skulle också för framtiden uppdraga mera klara gränser för fondens användbarhet och ställning.

Under återopande av vad här ovan anförts få undertecknade, med förmälan att vi i den mån övriga ovan berörda, nu i statsverkspropositionen endast antydda förslag, bliva väckta, därå komma att yrka avslag, efter beslut därom av riksdagens nykterhetsgrupp, hemställa:

det riksdagen måtte besluta

a) avslå regeringens förslag att 30,000,000 kronor för täckande av bränslekommissionens brist skulle utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel;

b) att det under punkt 21 5:te huvudtiteln i tilläggsstaten för år 1921 föreslagna beloppet 1,490,850 kronor till paviljonger för oroliga sjuka vid Sätters och Västerviks hospital måtte utgå, *såsom hos fonden upptaget räntebärande lån*, ur statsverkets fond av rusdrycksmedel.

c) att däremot, under förutsättning av bifall till yrkandena i föregående punkter, de å tilläggsstaten för år 1921 å 5:te huvudtiteln upptagna anslagen under punkterna 7 och 8 å respektive 9,500 och 35,300 kronor, avseende avlöningar och vikariatsersättningar samt driftkostnader vid en statens vårdanstalt å Vennigarn för alkoholister, samt det å 8:te huvudtiteln under punkt 75 upptagna anslaget å 9,000 kronor, till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande, måtte utgå ur ovan nämnda fond.

Stockholm den 21 januari 1921.

Aug. Sävström. *A. Olsson* *Julius Hedvall.*
i Mora.

Ivar Vennerström. *J. A. Jonsson.*